

Jan Kvirenc

SLAVNÉ BITVY ČESKÝCH DĚJIN

Jan Kvirenc

SLAVNÉ BITVY ČESKÝCH DĚJIN

Grada Publishing

Jan Kvirenc
Slavné bitvy českých dějin

Vydala Grada Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7
obchod@grada.cz, www.grada.cz
tel.: +420 234 264 401
jako svou 7469. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Fotografie na obálce – Maroldovo panoráma, Výstaviště Praha a.s.
Ilustrace Jan Syka
Mapky Jaroslav Kolman
Layout a návrh obálky Anita Ponešová
Sazba Martina Mojzesová
Počet stran 304
První vydání, Praha 2020
Vytisklo Tisk Centrum s.r.o., Moravany u Brna

© Grada Publishing, a.s., 2020

*Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické
knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické
či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele.
Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.*

ISBN 978-80-271-1411-5 (ePub)
ISBN 978-80-271-1410-8 (pdf)
ISBN 978-80-271-2936-2 (print)

... jak ženich bohyně války,
v brnění se mu směle postavil,
zbraň proti zbrani, paže proti paži,
a zkrotil jeho zdivočelou pýchu.
Zkrátka a dobře, vítězství je naše!
(*W. Shakespeare*)

Znám hřbitov, nesmírný hřbitov, čtyři hodiny cesty dlouhý, dvě
hodiny široký, hřbitov, na němž odpočívají tisíce nebožtíků: synů,
bratrů, otců – a jejich hrobů nikdo neosvětluje a na jejich hrobech se
nikdo nemodlí. Jsou to zapomenuté hroby padlých... Pole svaté! Svatým
jsi proto, že sám nebeský hospodář o tebe se stará. Neboť nad tvými
nebožtíky tak záhy svět zavřel paměť svou...
(*A. Slovák*)

Obsah

Úvod	8
I Zrod střední Evropy	10
Wogastisburg 631	12
Kouřim po 925	18
„Nový hrad“ 936–950	24
Lech 10. 8. 955	30
II Čechy a říše římská	36
Brůdek 22.–23. 8. 1040	38
Mailberg 12. 5. 1082	45
Chlumecko 18. 2. 1126	52
Milán 6. 8.–8. 9. 1158	58
Loděnice a Berounsko 1179–1197	64
III Za hranice země	70
Olomouc, Hostýn a Štramberk 1241	72
Kressenbrunn 12. 7. 1260	78
Moravské pole – Suché Kruty 26. 8. 1278	85
IV Čas stoleté války	92
Kresčák 26. 8. 1346	94
Grunwald 15. 7. 1410	101
V Husitské století	108
Sudoměř 25. 3. 1420	110
Vítkov 14. 7. 1420	116
Vyšehrad 1. 11. 1420	122
Malešov 7. 6. 1424	128
Ústí nad Labem 16. 6. 1426	134
Stříbro a Tachov 23. 7.–14. 8. 1427	140
Domažlice 14. 8. 1431	146
Plzeň 14. 7. 1433 – 9. 5. 1434	152
Lipany 30. 5. 1434	158
Třebíč a Vilémov 1468–1469	164

VI Na prahu novověku	172
Moháč 29. 8. 1526	174
České Budějovice a Praha 1611	181
VII Třicetiletá válka a ohrožení křesťanstva	187
Bílá hora 8. 11. 1620	190
Jankov 6. 3. 1645	196
Brno 4. 5. – 23. 8. 1645	202
Vídeň 14. 7. – 12. 9. 1683	208
VIII Války Marie Terezie	214
Praha 26. 11. 1741	216
Chotusice 17. 5. 1742	223
Štěrboholy 6. 5. 1757	229
Křečhoř u Kolína 18. 6. 1757	235
Chlumeck nad Cidlinou 24.–26. 3. 1775	241
IX Doba napoleonská	248
Prace u Slavkova 2. 12. 1805	250
Chlumeck a Přestanov 29.–30. 8. 1813	256
X Sjednocování Evropy	262
Solferino 24. 6. 1859	264
Chlum u Hradce Králové 3. 7. 1866	270
XI Konec monarchie	276
Zborov 2. 7. 1917	278
Letopisci, kronikáři a legendisté	286
Použité prameny a literatura	293
Poznámka k vyobrazením	300
Výběrový místní rejstřík	301

Úvod

A kolem druhé jsme začali bitvu s dvanácti sty jezdci a šesti tisíci pěšími proti nepřátelům, kterých bylo dobře také tolik nebo i více. A bitva trvala od druhé hodiny až přes západ slunce. A na obou stranách byli zabiti skoro všichni oři a několik jiných koní. Byli jsme skoro přemoženi a oř, na kterém jsme seděli, byl také zabit. ... A tak milostí Boží jsme obdrželi vítězství nad svými nepřáteli, zajavše osm set jezdců na útěku a pět tisíc pěších pobivše. Tak byl tímto vítězstvím osvobozen hrad San Felice.

Karel IV. se do dějin nezapsal jako proslulý válečník, ale ani on ve *Vlastním životopise* neodolal, aby se nepochlubil svým prvním bojovým křtem. V severní Itálii si jako šestnáctiletý v roce 1332 pro sebe kromě vítězství vydobyl rovněž rytířské ostruhy. (A po mnoho let zůstal náruživým turnajovým zápasníkem.) Na druhou stranu to byl právě on, kdo se svým otcem Janem Lucemburským, *korunou rytířstva*, zajistil Českému království mírový život bez hrozby cizích vojsk na domácí půdě.

Pro středověké kronikáře bylo samozřejmostí, že *pozemští králové a knížata vděčí za slávu válkám a triumfům* – a příliš se na tomto názoru nezměnilo ani později. Vítězství i prohry určovaly osud nejenom svých protagonistů, mnohdy utvářely historii celé země, nemluvě o přímých i nepřímých dopadech války na život ohromného množství lidí.

Právě na to (a také na povětšinou bezejmenné oběti) nechceme zapomenout, nepůjde nám o pouhá vítězná defilé a lesk proslulých vojevůdců. Vždyť každé bojiště je zároveň místem triumfu a tragédie, slávy i pokoření – a obojí k sobě může mít až nečekaně blízko. *Znám hřbitov čtyři hodiny cesty dlouhý, dvě široký. Nesmírný*

hřbitov, na němž odpočívá tisíce nebožtíků. Jejich hrobů nikdo nezdobí a neosvětluje, na jejich hrobech se nikdo nemodlí... Jsou to zapomenuté hroby padlých..., říkal iniciátor památníku bitvy u Slavkova.

Vojenské konflikty – ať už v našich hranicích, nebo v daleké cizině – představují dramatickou osu starších i novějších českých dějin. Tato kniha nabízí v chronologickém pořadí v jedenácti oddílech 44 střetnutí, počínaje bojem Sámovy říše v 7. století až po 19. století a začátek našich moderních dějin (legionářské vítězství u Zborova).

Nesledujeme výhradně průběh bojů a vývoj vojenství, ale též celkové souřadnice a souvislosti s politickým vývojem

Koruna Svaté říše římské (10.–11. stol.)

Reliéf na Písečné bráně v Praze

českých zemí a jejich vládci. Ostatně hned na tři z nich čekala na bitevním poli smrt. Hojně také zazníjí autentická svědectví kronikářů, letopisců či legendistů, především však samotných vojáků a jejich velitelů.

Takový hnus a krása v jednom dni! povzdechne si po krvavém vítězství Shakespearův Macbeth. Možná bude dokonce někomu slovo „slavné“ v titulu naší knihy připadat jako nepatřičné či dvojznačné. Avšak: přece jen nás nenechává chladným vzrušivá výzva kronikáře Čechů z 12. století: *Vydejte se spěšně na cestu, již zavřete své spížirny, opusťte hostiny, Mars vás volá do boje, zítra přibudou tisíce a tisíce ozbrojených nepřátel!*

Rychlá a snadná orientace je samozřejmostí; kapitoly jsou řazené chronolo-

gicky a mají shodnou strukturu – výkladový článek je prokládán úryvky z dobových pramenů a historické literatury. Tři tečky (popřípadě tři tečky v kulaté závorce) vyznačují kratší (resp. delší) vynechávky v originálním textu. Hranaté závorky jsou autorskými vsuvkami: nahrazují a doplňují chybějící či nesrozumitelné části, jsou v nich nezbytné vysvětlivky i opravy. Pokud není výslovně uvedeno jinak, časové rozpětí u panovníků a papežů značí dobu jejich vlády, u ostatních osobností životní data.

V pojmenování zahraničních lokalit dáváme přednost českým názvům. Kvůli snazšímu porozumění jsme přistoupili k nepatrným jazykovým úpravám dobových textů; několik bylo nově přeloženo. Pramenné citace vložené přímo do hlavního textu jsou odlišeny *kurzívou*.

Památník obětem 1. světové války v Chotusicích

I | Zrod střední Evropy

Tito národové, Slované a Antové, nejsou jedním mužem ovládnáni, nýbrž odedávna žijí demokraticky, a proto záležitosti i příjemné i obtížné vždy společně se projednávají... Uznávají, že je jediný bůh tvůrce blesku a všeho pán, i obětují mu skot a všeliká obětní zvířata... Bydlí v bídných chýších roztroušeni daleko od sebe...

Nejasné a nepřesné zprávy poněkud pohrdavých byzantských kronikářů stvrzují archeologické poznatky: první Slované obsadili naše území před polovinou 6. století. Nedlouho poté vstoupili jako protivníci avarského kaganátu do zájmové sféry Francké říše. Z ní vyrůstaly základy středověké Evropy; vzápětí se sama stane pro středoevropský Sámův kmenový svaz (Čechové, Moravané, Korutanci...) nepřijemným sousedem. Konflikt vyvrcholil bitvou roku 631 na dosud marně hledaném Wogastisburgu. Přece jen jsme však v minulých desetiletích v luštění záhady lokalizace třídeního konfliktu o notný kus pokročili.

Mapa střední Evropy se dotvářela až kolem zlomu tisíciletí. Torzovité prameny přitom neumožňují podrobnější zastavení u mnoha drobných i velkých střetů, které tento proces zcela jistě doprovázely.

Snad neuškodí připomenout si, že první český historicky doložený kníže Bořivoj vstoupil roku 872 do písemných pramenů právě při bojích s Franky, přesněji s Východofranckou říší. Knížata, jejichž jména jsou Svatoslav, Vítězslav, Heřman, Spytimír, Mojslav, Bořivoj a která se s velkým množstvím lidu pokoušela bouřit, s pomocí boží [Frankové] obrátili na útěk a jiné pobili a jiné zase zranili. Někteří také utonuli v řece Vltavě.

Počátky přemyslovského státu mají úzkou vazbu na stát Moravanů, především pak na dobu jeho největšího rozkvětu za moravského krále Svatopluka. Když Velká Morava zanikla pod nápoem nově přichozích maďarských kočovníků (906), rozvíjelo se již středočeské jádro státu Čechů.

Východofrancká říše po začátku 10. století uvolnila – mimo jiné rovněž kvůli атаku ze strany Maďarů – prostor konglomerátu německých vévodství, který se v návaznosti na starověké císařství i korunovaci Karla Velikého (roku 800 v Římě) zásluhou Oty I. v roce 962 proměnil ve Svatou říši římskou.

S tou se pochopitelně musel vyrovnávat i sílící český stát. Za panování Boleslava I. našel trvalé místo ve středoevropském prostoru v podobě, jež se staletími příliš nezměnila – a zahrнула celé Čechy s Moravou. Nám to navíc poskytuje

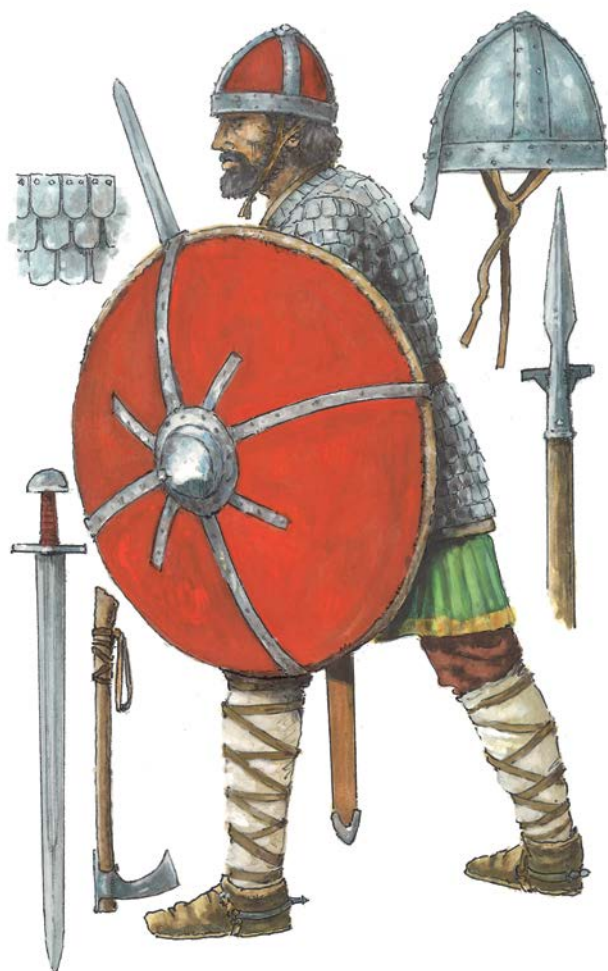
DOBOVÉ ROZPRÁVY

„Zde chci a káži, abyste mi po římském způsobu vystavěli hradní zeď velmi vysokou dokola.“ (kníže Boleslav I.)

„My ti odříkáme, protože ani neumíme, ani nechceme učinit, co nařizuješ. Hle, raději skláníme své šíje pod tvým mečem než pod nesnesitelným jhem roboty.“ (velmožové)

„Lenochové a líných otců synové! Nejste-li polomuži neb tvorové, kteří nestojí ani za špinavou slupku z hrušky, dokažte skutky svá slova a zkuste, zda je lehčí sklonit šíje pod mečem či pod jhem roboty.“ (Boleslav I.)

Knížecí družiník (jezdec vybavený bodcovými ostruhami, oděný v šupinové zbroji a jednoduché žebrové přilbě) odpovídající zhruba 1. polovině 10. století. Ochrannou zbroj doplňuje okrouhlý štít se středovou železnou puklicí. V detailu výzbroj družiníka: románský sečný meč s polokulovitou hlavicí, válečná sekera, hrot kopí s tzv. křídélky a jiná kónická žebrová přilba opatřená nánosníkem.

příležitost zastavit se u osoby svatého knížete Čechů, o němž jsou dobové pramenové údaje jinak nadmíru skoupé (*Vypráví se o jakýchsi jeho zázracích...*). Pokusíme se je prostřednictvím pololegendárního boje (svatého) Václava s kouřimským knížetem poněkud prohloubit.

Impulsy z Čech pomohly v sousedství dotvořit piastovské Polsko (manželkou zakladatele Měška byla česká kněžna Dobrava). Zároveň Boleslavovy aktivity napomohly Otovi zastavit výboje Maďarů (955), což je v konečném důsledku přimělo usadit se. Mapu kontinentu tak vzápětí doplnily arpádovské Uhry. Státy Přemyslovců,

Piastovců a Arpádovců kolem roku 1000 tak dotvořily střední Evropu.

VOJENSKÁ TAKTIKA

Základem vojenské síly na území, jímž se kniha zabývá, byla v této době knížecí družina tvořená profesionálními bojovníky, k nimž se v případě ohrožení přidávala vojenská hotovost složená z mužů ze svobodných vrstev obyvatelstva. Archeologické nálezy ostruh z hrobů z dob Velké Moravy i počátků přemyslovského státu dokládají, že minimálně část družiny již tvořili jezdci. Její početnost lze jen přibližně odhadovat, avšak podle některých badatelů můžeme předpokládat, že kolem poloviny 10. století, v době bitvy na Lechu, se mohlo na celém území přemyslovského knížectví jednat až o 7000 zbrojí oděných jezdců.

Wogastisburg | 631

Francká kronika ze 7. století popisuje boj středoevropských Slovanů s vojsky krále Dagoberta I. (629–638/39) celkem přesvědčivě, ale my neznáme místo, kde se tato několikadenní bitva odehrála. Bylo již hledáno na desítkách lokalit od Německa po Maďarsko – a stejně mnohokrát byla tato umístění zavržena jako neprůkazná či zcela falešná. Archeologové se však nevzdávají: je snad konečně vrch Rubín u Podbořan na Žatecku oním záhadným bojištěm? Jistotu získáme těžko, vždyť vlastně o všem kolem tzv. Sámovy říše, včetně hlavního protagonisty, platí, že je tu víc otazníků než prokazatelných odpovědí.

Samo, jeden z největších vůdců a bojovníků onoho věku, Čechům vojenskou zběhlostí svou ku pomoci přispěl. Byl to muž ovšem výtečného ducha i jaré síly; ale neví se s jistotou ani odkud přišel, ani jaký posléze osud vzal, psal v polovině 19. století František Palacký. Pokročilo od těch časů naše poznání?

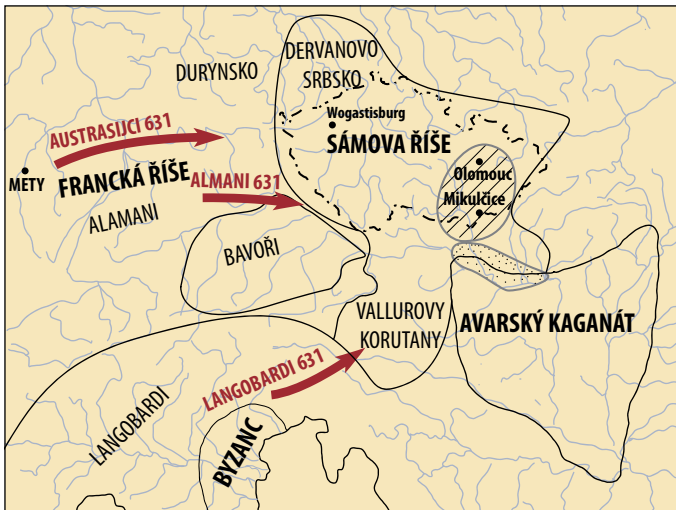
✠ FREDEGAROVA KRONIKA (7. STOLETÍ)

Ve čtyřicátém roce panování Chlotarova [623] shromáždil muž jménem Sámó – původem Frank z kraje senonského – větší počet kupců a odebral se za obchodem do země Slovanů, zvaných Vinidové. Slované se již začali bouřit proti Avarům, zvaným Hunové, a proti jejich králi kaganovi. (...) Synové Hunů, které zplodili s manželkami a dcerami Vinidů, nechtěli již snášet křivdy a útisk, a odmítající nadvládu Hunů, začali se ... bouřit. Když Vinidové zaútočili vojensky proti Hunům, kupec Sámó ... vytáhl s nimi ve vojsku a tam se ukázal v boji s Huny tak prospěšným, že to bylo až hodno podivu, a nesmírné množství z nich bylo mečem Vinidů pobito. Když Vinidové viděli Sámovu schopnost, vyvolí si ho za krále a on jim šťastně kraloval třicet pět let. Za jeho vlády svedli Vinidové mnoho bojů s Huny a díky jeho rozvaze a schopnosti Vinidové Huny vždy přemohou. Sámó měl dvanáct manželek z rodu Vinidů a měl od nich dvaadvacet synů a patnáct dcer...

Problém lokalizace Wogastisburgu je neoddelitelný od stavu poznání toho útvaru, jež jsme si navykli nazývat Sámovou

říší. Se slovem „říše“ ale zacházejme opatrně – evidentně se jedná o předstátní útvar, velký kmenový svaz; když francouzský kronikář píše o králi Sámovi, jen připodobňuje jeho postavení realitě svého státu. A hned další sporný bod: letným nahlédnutím do historických map třeba jen posledních desetiletí zjistíte, že i rozsah tohoto kmenového svazu je v jednotlivých zemích, na jejichž území se alespoň částečně nalézal či se jich měl dotýkat (kromě Čech a Německa je to Slovensko, Rakousko, Maďarsko, Polsko), předmětem často velmi protichůdných interpretací.

Vinidové sloužili již odedávna jako befulkové Hunům [Avarům], takže kdykoli Hunové vojensky útočili na některý národ, stáli Hunové s celým svým vojskem před táborem, Vinidové pak bojovali; jestliže nabývali vrchu a vítězili, tu Hunové vyrazili, aby se zmocnili kořisti, jestliže však byli Vinidové přemáháni, opírali se o pomoc Hunů a tak nabývali nových sil. Befulky je Hunové nazývali proto, poněvadž postupovali před Huny, tvoříce v bitvě dvojité šik. Hunové přicházeli každoročně k Slovanům přezimovat, brali si do lože manželky Slovanů i jejich dcery. – Na scénu vstupuje Sámó ve chvíli, kdy se ukáže

Na mapě je vyznačen předpokládaný rozsah Sámovy říše (včetně Srbska a Korutan); šikmé čáry označují centrum Sámovy říše, tečkované je místo protiavarského povstání. Červené šipky značí postup Franků a jejich spojenců r. 631; hlavní sílu představuje Dagobertův voj Austrasijců.

být nepostradatelným pro Slované bojující proti nadvládě kočovných Avarů.

Dnes ovšem víme, že vztahy s těmito Asiaty byly velmi různorodé: od úplné nezávislosti přes spolupráci až k tomu, že část Slovanů (asi v Podunají) si Avari podrobili. Načasování slovanského odporu na polovinu 20. let pak souviselo s těžkou porážkou a následným oslabením kaganátu při tažení na Konstantinopol.

Tradiční představy o slovanské „holubičí povaze“ nikdo nebere vážně, takový mírumilovný národ by dlouho nepřežil: *Nešetřili nikoho ani z hlediska vzrůstu, ani pohlaví... Zabíjeli všechny, bez ohledu na věk, takže celá Thrákie a Ilýrie byla pokryta nepochovanými mrtvolami. Ty, kteří jim přišli do cesty, nezabíjeli ani meči, ani kopími nebo jiným obvyklým způsobem, ale když zatloukli hluboko do země kůly, zašpičatili je a velkou silou na ně nabodávali tyto ubožáky tak, že hrot kůly vcházel sedací částí a vlastní vahou těla pronikal do vnitřnosti člověka...* Tento barvitý záznam byzantského historika Prokopia k roku 550 nepopisuje řádění Avarů či snad Germánů, ale slovanské tažení na Balkán!

Ještě nikdo takový se nenarodil a neobjevil pod sluncem, který by dokázal naši sílu zlomit. My jsme zvyklí na to, že vládneme cizím krajinám, a ne aby někdo vládl nad naší,

CO SE STALO

511

† Chlodvik, zakladatel Francké říše

527

byzantský císař Justinian I. hodlá obnovit římskou říši

530

první Slované na našem území

568

příchod asijských kočovníků Avarů

6./7. stol.

příchod dalších Slovanů

600

christianizace v Anglii

622

počátek muslimského letopočtu, začíná se formovat Arabská říše

623

protiavarské povstání, příchod Sáma a vznik kmenového svazu

629

Dagobert I. králem Franků

631

bitva u Wogastisburgu

639

† Dagobert I.

658

† Sámo, Čechy mizí z písemných pramenů

680

vznik první bulharské říše

Rubín u Podbořan

vzkázal sebevědomý slovanský náčelník poslovi žádající poddanost avarskému kaganátu (s centrem v Panonii). Vedle toho zejména pohřební nálezy dokládají mírové soužití obou etnik a též vzájemné oboustranné ovlivňování a prolínání jejich kultur.

Také postava „slovanského krále“ Sama (v latinském textu se pochopitelně píše krátce – tedy Samo, není však jasné, jak se jméno vyslovovalo) je velkou záhadou. To, co o něm napsal kronikář hned v úvodní krátké vsuvce, je to jediné, co víme. Původ jména je nejčastěji vykládán jako keltský; informace, že byl Frankem, chápejme tak, že byl obyvatelem Francké říše (není to etnické určení). Jádrem říše byla právě Gallie, keltské území, později romanizované císařským Římem. Galské či galořímské obyvatelstvo se tu zachovalo i po obsazení germánskými Franky.

Neprůkazné je i označení místa Sámo-va původu – zkomolený údaj z *kraje senonského*; takové území či místo totiž ve Francké říši neexistovalo. A odtud další úvahy: nejspíš jde o dnešní francouzské město Sens, což se jeví pravděpodobnější než donedávna zvažované belgické Soignies.

Slované tedy snad neměli ve svých řadách opravdu žádného schopného bojovníka a museli čekat na příchod cizího kupce? Kupce, který byl tak zásadně nenahraditelný?! Opravdu tedy jenom kupce? Nebo člověka, který tu mohl mít i jiné poslání? (A to ponecháváme stranou, co mohli Slované galskému obchodníkovi nabídnout – jen pro kožešiny by takovou dlouhou cestu jistě nevážil. Že by měl zájem třeba o otroky?) Nebo byla volba cizince taktickým krokem, který měl vyvážit zájmy všech zainteresovaných kmenů

(tedy Moravanů, Čechů a Korutanců), a vyhnout se tak dominanci některého z nich?

Variantě jiného, poněkud „vyššího“ posláni Sáma mezi Slovany by rovněž mohl nasvědčovat obsah vzrušeného rozhovoru s vyslancem krále Dagoberta, jenž měl za úkol vyřešit nepříjemné „pohraniční incidenty“. Zkuste si ho přečíst opravdu pozorně: nemohl být Sámo v Dagobertových službách, neměl původně zajistit klid za východní hranicí jeho říše, vytvořit jakýsi nárazníkový stát? Na druhou stranu, náznaky nejsou zcela přesvědčivé – jsou letmé a hlavně stručné, takže jistotu opět nezískáme.

A ještě jinak: Pokud měl Sicharius situaci skutečně urovnat ku klidu všech zúčastněných (a hlavně svého pána), nepočínal si příliš obratně. Pokud ovšem měl kupříkladu záměrně vyprovokovat větší konflikt, odvedl dobrou práci.

✠ FREDEGAROVA KRONIKA (7. STOLETÍ)

Tohoto roku [631] Slované, zvaní Vinidové, povraždili v Sámově království frankké kupce s četnějším doprovodem a oloupili je o majetek a to byl počátek rozepře mezi Dagobertem a Sámem, králem Slovanů. I vyslal Dagobert k Sámovi vyslance Sicharia se žádostí, aby přikázal poskytnout spravedlivou náhradu za kupce, které jeho lidé povraždili nebo jejichž majetku se protizákonně zmocnili. Protože Sámo nechtěl Sicharia spatřit a nedovoloval mu, aby k němu přišel, oblékl si Sicharius šat, jaký nosí Slované, předstoupil se svým doprovodem před Sáma a oznámil mu všechno, co měl uloženo. Ale jak to bývá znakem pohanství a zpupnosti nešlechtných lidí, Sámo nedal náhradu za nic z toho, čeho se jeho lidé dopustili, a chtěl pouze stanovit soudy pro tyto a jiné spory, které vznikly mezi oběma stranami, aby bylo navzájem uplatněno právo. Sicharius – jako pošetilý vyslanec – pronese potupná slova, která mu nebyla uložena, a hrozby proti Sámovi, že totiž Sámo i lid jeho království jsou Dagobertovi povinni poddanstvím. Sámo, již uražen, odpověděl: „Jako země, kterou máme, patří Dagobertovi, tak i my jsme jeho, pokud jen bude mít v úmyslu zachovávat vůči nám přátelství.“ Sicharius řekl: „Není možné, aby křesťané a sluhové boží mohli uzavřít přátelství se

Skansen prvních Slovanů v Březně u Loun

psy.“ Sámopak na to odvětil: „Jestliže vy jste boží sluho-
vé a my jsme boží psi, tu když vy ustavičně proti němu
jednáte, nám je dovoleno trhat vás svými zuby.“ I byl
Sicharius vykázán ze Sámova dohledu. Když to Dago-
bertovi oznámil, Dagobert zpučně poručil vyslat z celé-
ho království Austrasijského [východní část říše] vojsko
proti Sámovi a Vinidům; tehdy postupuje vojsko ve třech
šicích proti Vinidům, ba rovněž i Langobardi, najatí Da-
gobertem, vytáhli vojensky proti Slovanům. Zatím co se
z opačné strany Slované na těchto i na jiných místech
připravovali, dosáhlo vojsko Alamanů s vévodou Chrodo-
bertem vítězství v krajině, do níž vkrátilo. Rovněž Lan-
gobardi dosáhli vítězství a jak Alamani, tak i Langobardi
si odvezli velmi značný počet slovanských zajatců. Avšak
Austrasijci oblehnou pevnost Wogastisburg, kde zůstal
největší oddíl statečných Vinidů, a po tři dny s nimi boju-
jí; je tu mečem pobit velký počet lidí z Dagobertova vo-
jska a potom davše se na útěk zanechají tam všechny sta-
ny i věci, které s sebou měli, a navrátí se do svých sídel.

Dagobertovy vojenské přípravy působí
vcelku mohutně: taktika několika rozdě-
lených proudů, které mohou na nepřítele
tlačit z různých stran a posléze po spoje-
ní zasadit rozhodující úder. Zapojeni byli
nejen vlastní lidé, král vyjednal i podpo-
ru dalších, kteří nebyli pod jeho přímým
panstvím (Langobardi).

K předpokládanému spojení všech
tří (či podle některých čtyř) vojsk nedo-
šlo – zatímco dva byly úspěšné, rozho-
dující Dagobertův utrpěl zdrcující poráž-
ku v „třídenní bitvě“. Tu si představujeme
nejspíš jako tři dny opakovaných poku-
sů o dobytí pevnosti než jako nepřetržitý,
soustavný boj. Poté Fredegar jen drobný-
mi zmínkami na dalších místech kroniky
doplňuje, že Slované se uhájili natrvalo,
navíc se ke spolenectví se Sámem přiklo-
nily další kmeny: *Dervan, vévoda národa
Srbů, kteří byli z rodu Slovanů a již dáv-
no patřili ke království Franků, přidal se se
svými lidmi ke království Sámovu.*

S postupem vojsk protisámovské koa-
lice, místy srazou Franků (Mety) a analogií

s pozdějšími vojenskými akcemi ve střed-
ní Evropě souvisí jednak úvahy o mož-
ném umístění bojiště, tak i představa
o rozsahu slovanské říše. Vojska se to-
tiž musela utkat s protivníkem někde na
okraji. Hlouběji do centra Sámova svazu,
jež je nejspíš totožné s moravským prosto-
rem, jistě nepronikla.

Přes dvě století se badatelé snaží Wo-
gastisburg lokalizovat. Hledal se přitom
jak doslova na fantastických místech, tak na
lokality, které jsou pohledům současně
historiografie bližší. Argumentace se opí-
rala nejen o archeologické nálezy a histo-
rické analogie, ale i o jazykovědu (výklad
názvu pevnosti). Namátkou: Voitsberg ve
Štýrsku, Tuhošť u Domažlic, Úhošť u Ka-
daně, moravský Hostýn, německý Staf-
felberg či Burk u Forchheimu, dále třeba
i severně od Krkonoš a Jeseníků, v lužic-
kosrbském Pomohani, ve Vídni, Mel-
ku, Mikulčicích, Znojmu či v Bratislavě.
(Posledně jmenovaná určení vycháze-
jí z chybného položení pevnosti do jádra
Sámovy říše.)

Nejsou poslední objevy českých ar-
cheologů poukazujících na vrch Rubín
u Podbořan (352 m), jihozápadně od Žat-
ce, jen další takovou fikcí? Vždyť nejspíš
nikdy nebudeme mít opravdovou jisto-
tu, kde přesně se Wogastisburg nacházel.
Nicméně míra pravděpodobnosti sprá-
vného odhadu je u tohoto strategického
vrchu přece jen vyšší než jinde a ještě víc
jistí si můžeme být tím, že Rubín náležel
mezi pohraniční hradiště Sámova kme-
nového svazu, jež se aktivně připravova-
la k obraně před nebezpečím franckého
vpádu. Jeden z nejvýchodnějších výběž-
ků Doupovských hor nad osadou Dolán-
ky (místní část Podbořan) je výraznou
dominantou kraje, převýšení dosahu-
je 90 metrů. Lze odtud kontrolovat cesty

Skanzen v Březně

z Doupovských hor ke Krušnohoří, stejně tak cesty do středních a západních Čech.

Osídlení je tu doložené již v pravěku, nejnovější výzkumy Josefa Bubeníka (80.–90. léta 20. století) se soustředily nejen na slovanské osídlení na vrcholu kopce s hradištěm, ale odhalily též několik pásů opevnění právě ze slovanské doby. Zdejší nálezy předmětů avarského původu jsou v Čechách vůbec nejhojnější, mimo jiné dokládají vazbu na moravská hradiště. Důležitý je především soubor kování opasků a koňských postrojů avarsko-slovanského původu, některé předměty (sekerka, hřeben, snad i ostruhy s háčky) zase ukazují nejspíš na západní provenienci. I nejstarší keramika z hradiště se hlásí k přelomu 6. a 7. století.

Vyvolí si ho za krále a on jim šťastně kraloval třicet pět let. Otazníky jsme začali, otazníky i skončeme: Sámó (s četným

potomstvem) podle kroniky šťastně vládl 35 let a pak... – Slované ve střední Evropě z písemných pramenů na více než jedno století mizejí. Zanikl kmenový svaz? Pokračoval v nějaké podobě dál? Má existence Sámovy říše třeba jen volný vztah k pozdějšímu utváření moravského státu, s nímž má společné územní jádro?

České školáky možná už mnohokrát napadlo, že nebyt několika desítek řádků v textu jakéhosi franckého kronikáře ze 7. století, ubyla by v jejich dějepisné učebnici jedna kapitola. Přes veškerou torzovitost a neukončenost poznání budme rádi, že ji tam Fredegar vepsal.

Kouřim | po 925

Během putování napříč českou historií nemůžeme minout Kouřim. Velkoryse rozložené královské město (doložené roku 1261) si dodnes díky zachovanému opevnění podrželo středověký ráz. Jeho počátky ale sahají do dávnější minulosti, i když Hájkova kronika, spojující vznik Kouřimi s bratrem praotce Čecha, nám spolehlivým průvodcem nebude. Nepřehlédnutelná rulová skála nad městem – „Lechův kámen“ – sice bajku zdánlivě potvrzuje, nás však přivede ke starokouřimskému hradišti, jež zažilo vzrušenou dobu počátků českého přemyslovského státu. Vždyť tady možná bojoval i sám svatý kníže Čechů Václav...

✚ HÁJKOVA KRONIKA (16. STOLETÍ)

Léta 653, to jest po vjití jich do té [české] krajiny léta devátého, Lech kníže, mladší bratr Čechův, maje velkou čeleď pod svou správou, umínil se osaditi na východ slunce a té vsí krajiny bratru svému staršímu postoupiti. Oblíbiv sobě místo jedno, ... přátelsky se s nimi rozžehnav, tam se obrátil. Oni pak, ač neradi, jej propustili, snažně jeho prosíce, aby daleko od nich neodcházel proto, jestliže by kdy ruka nepřátelská chtěla jim uškoditi, aby jim jako své rodině pomocníkem byl. A on k nim pověděl: „Bratří milí i všickni přátelé! Třetího dne, dřív než dennice vzejde, vstupte na Zříp [Říp] a já toho času v lese oheň nemírny učiním, a kdež uzříte blesk ohně a dýmu kouření, tu znejte mé osazení.“ A tu hned toho času počal jest města stavěti a velikými valy kázal je osypati a od toho kouření dal jemu jméno Kouřim.

Přestože Hájkovu verzi o vzniku Kouřimi odmítneme jako pohádkovou, pořád tu zůstává mnoho k vidění – mimořádně dobře zachované opevnění města, rozlehlé náměstí s (regotizovaným) kostelem sv. Štěpána s cennými gotickými freskami v kryptě, zvonice s „obrácenými zvony“ či z moderní doby skanzen středověké vesnice. Hájkova etymologie jména hradu a města není ovšem zas tak od věci: sídliště dostalo název od slovesa „kúřiti se“ – šlo tedy o kouřící se, dýmající vrch (lesnatý vrch, z něhož vystupují páry).

Pojmenování však původně neslo jen návrší jihovýchodně od dnešního města, obtékané Kouřimkou: cestou na ně minete legendární Lechův kámen.

Rázem se octnete na největším opevněném hradišti v Čechách přelomu 9. a 10. století: malé jádro z 1. poloviny 9. století se postupně rozrostlo na tři části, jejichž trojí dřevohlinité opevnění (po požáru na začátku 10. století zčásti i kamenně vyztužené) bylo dlouhé přes 2,5 km. Rozloha areálu činila 44 hektarů! V terénu jsou stále patrné valy vnějšího pásu hradeb (místy i 4 metry vysoké), jež zčásti využily opevnění z pozdní doby kamenné. Akropoli hradiště označuje malá barokní kaplička sv. Víta. Původně zde stála velká halová kúlová stavba o rozměrech 4–6 × 90 metrů, asi shromaždiště družiny nebo kultovní místo, po požáru nahrazené dřevěnými sruby panského dvorce.

Opodál najdete přirozenou zásobárnu vody, jezírko U Libuše, kolem něhož archeologové prozkoumali rozlehlé pohřebiště raně středověké kouřimské elity: ve 150 hrobech bylo pohřbeno 200 osob, často s bohatou knížecí výbavou (stříbrem plátovaný čakan, nákrčník s hadem, zlatem a stříbrem zdobený hrot slavnostního